

DIGITALE

Gemeenschapsgoederen en Praktijken van Zorgzaamheid

Explainer #6

Dit document is het zesde in een serie toegankelijke Explainers over Digitale Gemeenschapsgoederen. De serie Explainers maakt deel uit van onze Transitiewerkplaats Digitale Gemeenschapsgoederen, waar we een actieve gemeenschap van betrokken experts, ambtenaren en praktijkmensen opbouwen en samen een gedeeld begrip van Digitale Gemeenschapsgoederen en de rol van de overheid verkennen. Wil je deel uitmaken van de gemeenschap? Meld je aan voor de mailinglijst op digitalcommons@commons-network.org en je ontvangt onze maandelijkse Digital Commons nieuwsbrief met updates over wat er gebeurt in de Transitiewerkplaats, evenementen en aankondigingen, komende Explainers en andere kennisproducten.

Praktijken van Zorgzaamheid

Tegenover een kapitalistische praktijk van accumulatie, manipulatie en exploitatie, zetten Digitale Gemeenschapsgoederen een ethiek van zorgzaamheid, zelfbeschikking en sufficiëntie. Zorgzaamheid is een van de kernelementen van het 'gemeenschapsgoed'. Een digitaal goed kunnen we zien als een Digitaal Gemeenschapsgoed wanneer die is ingebed in een kader van zorgzaamheid, dat verschillende vormen aanneemt.

Een ideaaltypische opvatting van het Digitaal Gemeenschapsgoed is dat van een gemeenschap die niet alleen zorg draagt voor de ontwikkelde of ontwikkelende technologie, maar ook voor de betrokken groepen en individuen, én zich bewust is van de collectieve taak zorgzaamheid ook in te brengen in de bredere economie en samenleving.

Zorg voor tech

Zorg voor technologie bestaat uit een aantal componenten zoals technisch onderhoud en ontwikkeling, maar ook uit het garanderen van transparantie, het implementeren van privacy normen, en het open en transparant houden van de broncode en gebruikte api's.

Zorg voor de technologie bestaat ook, voor een belangrijk deel, uit het beschermen van het digitale goed tegen private toe-eigening. Voorbeelden van deze bescherming zijn collectieve eigenaarsstructuren, het gebruik van copyleft licenties (zie voor beiden explainer #2), en regulering gericht op eerlijke concurrentie en verplichte interoperabiliteit.

Private toe-eigening van Digitale Gemeenschapsgoederen gebeurt op verschillende manieren, zoals het ontwikkelen van exclusieve digitale producten en diensten die op open broncode zijn gebaseerd; het openen en domineren van gerelateerde markten aan een open source project, zoals de vele standaard Google-apps voor het op Linux gebaseerd Android-besturingssysteem; en de private inmenging (en dominantie) van grote commerciële partijen in open source software-ontwikkeling zelf.

Daarnaast is er ook het grootschalige misbruik waarbij open data, kennis en culturele productie als ontwerp, muziek, tekst en fotografie worden aangewend voor commerciële activiteiten, zonder terug te delen met de gemeenschap. Het ontbreekt aan bescherming van deze open digitale werken, en aan concrete vormen van wederkerigheid, zoals we zien bij organisatiemodellen als data commons en bij het gebruik van niet alleen open, maar ook specifiek commons-beschermende licenties.

Soevereign Tech Fund: Duitse zorg voor vitale publieke infrastructuren

Het Soevereign Tech Fund is een initiatief van de Duitse bondsregering en “ondersteunt de ontwikkeling, verbetering en onderhoud van open digitale infrastructuur”.

Het is een voorbeeld van hoe zorg voor en bescherming van vitale Digitale Gemeenschapsgoederen en publieke digitale infrastructuur er in de praktijk uit kan zien. Concreet gaat het om de financiële ondersteuning van het onderhoud en de ontwikkeling van de open broncode van ‘fundamentele technologieën’ die de creatie van andere software mogelijk maken, en dus een belangrijke rol (kunnen) vervullen in de Duitse digitale infrastructuur.

Het doel is om het Duitse open source ecosysteem te versterken, met een nadruk op veiligheid, weerbaarheid, technologische diversiteit en zorg voor ‘de mensen achter de code’.

Nederland houdt zich ook met het onderwerp bezig en er bestaan, in het kader van de deelname van de Nederlandse overheid aan de Digital Commons European Digital Infrastructure Coalition (EDIC), voorstellen voor een Nederlands Soeverein Technologisch Fonds.

Open Data Commons & licenties voor bescherming van de commons

Een specifieke maar ontwikkelende niche binnen het open-licentiedomein zijn de zogeheten Open Data Commons Licenses (ODCL). ODCL-licenties adresseren het risico op misbruik en toe-eigening van Digitale Gemeenschapsgoederen door private entiteiten.

De peer production license (PPL) is een ander voorbeeld van een commons-beschermende licentie. Onder de PPL kunnen alleen andere commoners, coöperaties en non-profitorganisaties het geproduceerde digitale materiaal delen en hergebruiken, en dus niet commerciële entiteiten die winst willen maken via de commons zonder expliciete wederkerigheid.

De peer production licentie is een expliciet antikapitalistische variant op de niet-commerciële Creative Commons licentie. Het laat enkel commerciële exploitatie toe door collectieven waarin het eigendom van de digitale goederen in handen is van degene die waarde toevoegen en waar eventuele winst gelijk verdeeld onder hen wordt verdeeld. Op deze manier moedigen PPL en ODCL-licenties een verandering in de eigendomsstructuur van organisaties aan.

Zorg-werk binnen de gemeenschap

Digitale Gemeenschapsgoederen bestaan niet zonder een goed functionerende gemeenschap en een zorgzame, collaboratieve praktijk. Het gaat net zo goed om de noden van de betrokkenen als om de succesvolle ontwikkeling van de technologie. Sterker nog, in de context van Digitale Gemeenschapsgoederen wordt technologie vaak gezien als instrument voor de ontwikkeling van een sterkere, collaboratieve cultuur (zie explainer #4).

Commoners implementeren het feministische principe dat ‘reproductieve’ arbeid, ook wel zorgwerk, gelijkwaardig is aan ‘productieve’ arbeid en als zodanig wordt gewaardeerd. Dit betekent dat er binnen een collectief of gemeenschap hele verschillende waarestromen kunnen zijn, van puur technisch onderhoud tot aan het bieden van emotionele ondersteuning aan een collega of collectiefgenoot.

We maken onderscheid tussen twee soorten zorgwerk: zorgwerk dat wordt uitgevoerd voor de gezondheid van het collectief in de vorm van toewijding, materiële input en trouw aan de missie, en zorgwerk dat wordt uitgevoerd voor de individuele betrokkenen binnen het Digitale Gemeenschapsgoed, bijvoorbeeld in de vorm van sociale verbinding, wederzijds vertrouwen en (emotionele) ondersteuning.

Deze typen zorgwerk zijn onontbeerlijk voor het uitvoeren van regulier, 'productief' werk en vervullen zo een essentiële rol in de ontwikkeling van een duurzame digitale economie. Duidelijk organisatiestructuren, regels en statuten, licenties, gecombineerd met collectief eigenaarschap (explainer #2) en een bredere democratische en collaboratieve cultuur (explainers #3 en #4) kunnen ervoor zorgen dat zorgwerk voor en binnen de gemeenschap niet louter tot stand komt door de gratie van de bereidwillige investeerder of CEO, maar een gezamenlijk afspraak is.

DisCO en Guerilla Media Coop: care over code

Distributed Cooperative Organization, of DisCO, is een organisatiestructuur om de digitale economie te democratiseren. DisCO's zijn sociaal-groen geïntereerd, gefedereerd, commons-genererend, en zorgwerk staat er centraal. Het motto is: care over code.

Guerrilla Media Coop is een creatief bureau en het belangrijkste praktijkvoorbeeld van een DisCO. Guerrilla Media Coop brengt in de praktijk het feministische principe dat niet alleen productieve arbeid van waarde is, maar ook reproductieve arbeid of zorgwerk. De Coop identificeert drie vormen van waarde: commons-genererend (pro bono), zorgwerk, en 'levensonderhoud'. Het geld dat binnenkomt via betaalde opdrachten, 'levensonderhoud', wordt gepoold en uitbetaald aan leden op basis van de gegenereerde waarde in alle drie de vormen. Deze valuetracking wordt toegepast op alle DisCO-leden en beïnvloedt zo de besluitvorming, betalingen en werkprioriteiten.

DisCO's, inclusief het Guerrilla Media Coop, hebben een gefedereerde structuur, wat betekent dat binnen de Coop er verschillende semi-onafhankelijke 'nodes' bestaan, zoals Guerrilla Translation en Guerrilla Graphic Collective. Elk node richt zich op vertrouwen, intimiteit en wederzijdse ondersteuning in kleine groepen van maximaal 15 tot 20 personen. DisCO's kunnen worden gerepliceerd door middel van een federatieprotocol dat ze in staat stelt toch kritieke massa te bereiken, net als internetprotocollen dat doen voor netwerken.

Zorg voor samenleving en natuur

De praktijk van zorg dragen gaat bij Digitale Gemeenschapsgoederen nog een stap verder, van zorgwerk binnen de gemeenschap naar zorgzaamheid binnen de economie en samenleving en voor de planeet. Digitale Gemeenschapsgoederen dienen een andere soort economie dan de huidige, namelijk een economie gebaseerd op samenwerking, zorgzaamheid en efficiëntie.

Digitale Gemeenschapsgoederen passen in het kader van een pluralistische economie, waarin ruimte is voor diverse regeneratieve alternatieven voor de huidige dominante extractieve modellen, commodificatie en surveillance online. Dit betekent in de praktijk een overstap op diverse, democratische eigendoms- en beheermodellen (zie explainer #2 en #3) die gericht zijn op lokale economieën en welvaart regenereren en delen in plaats van onttrekken.

Dit kunnen coöperatieve structuren als platformcoöps zijn, maar ook vormen van steward ownership, combinaties tussen commercieel en non-commercieel, of organisaties compleet zonder winstoogmerk, met open en commons-beschermende licenties als belangrijk aanvullend instrument. Mensen worden in dit soort modellen expliciet erkend als verantwoordelijke stewards, of rentmeesters, en herstellende, niet als managers en aandeelhouders die waarde onttrekken aan de organisatie of van de natuur.

Gemeenschap en sociale relaties staan bij Digitale Gemeenschapsgoederen centraal. Ze sturen keuzes over technologische noodzaak, ontwerp en gebruik. Niet andersom, zoals wel gebruikelijk is in de huidige digitale economie waarin technologie (aangewend door de vermogende klasse) meer dan eens een ontwrichtende werking heeft op gemeenschappen en zelfs op de natuur.

Dit raakt aan het idee van sufficiëntie, wat draait om de vraag: is nieuwe technologie werkelijk nodig voor menselijk en planetair welzijn? De manier hoe ‘kunstmatige intelligentie’ de afgelopen jaren wordt uitgerold in de digitale infrastructuur – met onder andere algoritmische discriminatie en ernstige klimaatschade door datacenters tot gevolg – is een voorbeeld van hoe deze vraag wordt genegeerd en waarbij technologie hard inbreekt in zowel het sociale als het planetair weefsel.

Posmo: Zwitserse POSitieve MOBiliteit

De Posmo coöperatie bouwt aan een democratisch en eerlijk model voor de data-economie. Posmo (van POSitieve MOBiliteit) is opgericht in mei 2020 en is één van de eerste data commons voor het ethisch verzamelen en analyseren van mobiliteitsdata.

Posmo streeft twee centrale doelen na. Het eerste doel is het ontwikkelen en implementeren van de technische infrastructuur, organisatiestructuren en bestuursmechanismen van een data-coöperatie. Hierbij staat het zorg dragen voor en beschermen van ‘data-producenten’ centraal. Het tweede doel is om uitstekende datasets over individuele mobiliteit in Zwitserland op te bouwen en deze tegen betaling beschikbaar te stellen aan overheden, onderzoekers en politieke besluitvormers.

Het model van Posmo is distribueert de waarde die voortkomt uit de dataverzameling over de ‘dataprodukten’ zelf, via het collectieve eigendomsmodel van de coöperatie. Posmo draagt zorg; niet alleen voor de technologie en de data, maar ook voor de gemeenschap en haar leden.

Sinds augustus 2022 loopt er in samenwerking met de stad Zürich een proefproject met betrekking tot de donatie van data. Inwoners van de stad worden uitgenodigd om met een mobiele app een persoonlijk mobiliteitsprofiel, in geanonimiseerde en geaggregeerde vorm, beschikbaar te stellen aan de stad.

Commons Network
<https://www.commonsnetwork.org>

In samenwerking met BZK

November 2024

Illustrations by littlebylittle.co ©

**© ⓘ Deze explainer is gepubliceerd
onder de voorwaarden van [Creative
Commons Attributielicentie](#)**